

"TAM ĐOẠN LUẬN" TRONG TRIẾT HỌC PHẬT

Trước hết, rất xin lỗi, đây là bài viết có tính "học thuật", rất khó đọc ...

Chúng ta đã biết, đã được học về "Tam đoạn luận" của Aristotle.

Tam đoạn luận (tiếng Hy Lạp cổ : syllogismos , 'kết luận, suy luận') là một loại lập luận logic áp dụng lý luận diễn dịch để đi đến kết luận dựa trên hai mệnh đề được khẳng định hoặc cho là đúng (Wikipedia).

Một câu nói điển hình về Tam đoạn luận là:

*"Tất cả mọi người đều phải chết.
Socrates là một con người.
Do đó, Socrates phải chết".*

Aristotle sinh năm 384 và mất năm 322 trước công nguyên. Ông là một Triết gia và là nhà Bác học Hy Lạp cổ đại .

Tam đoạn luận của Aristotle đã thống trị tư tưởng triết học phương Tây trong nhiều thế kỷ.

Tam đoạn luận, là một phương pháp suy luận logic với tư duy biện luận chặt chẽ.

Điều ít người biết rằng: trước Aristotle cả hàng trăm năm, Phật Thích Ca Mâu Ni đã dụng "Tam đoạn luận" trong một số bài thuyết giảng của mình.

Nếu không nắm vững được "Tam đoạn luận" - thì thật khó hiểu đúng những lời Phật trong kinh.

Hãy tìm hiểu điều này trong kinh "Giải thoát" thuộc bộ kinh A-Hàm":

KINH GIẢI THOÁT

Tôi nghe như vậy:

Một thời, Phật ở tại vườn Cấp cô độc, rừng cây Kỳ-đà, nước Xá-vệ. Bấy giờ, Thế Tôn nói với các Tỳ-kheo:

“Sắc là vô thường. Vô thường tức là khổ. Khổ tức là chẳng phải ta. Cái gì chẳng phải ta thì cũng chẳng phải sở hữu của ta. Quán sát như vậy gọi là chân thật chánh quán.

Cũng vậy, thọ, tưởng, hành, thức là vô thường. Vô thường tức là khổ. Khổ tức chẳng phải ta. Chẳng phải ta tức chẳng phải sở hữu của ta. Quán sát như vậy gọi là chân thật chánh quán.

Thánh đệ tử quán sát như vậy giải thoát khỏi sắc, giải thoát khỏi thọ, tưởng, hành, thức. Ta

nói, đó cũng là sự giải thoát khỏi sanh, già, bệnh, chết, ưu, bi, khổ, não."

Bấy giờ, các Tỳ-kheo sau khi nghe những điều Phật dạy, hoan hỷ phụng hành.

Hãy xem cách dụng "Tam đoạn luận" của Phật: Trước hết, phải sắp xếp lại các mệnh đề mà Phật đã đảo ngược:

Mệnh đề một:

Vô thường tức là Khổ (Mọi sự biến đổi là khổ: trẻ đẹp trở thành già nua xấu xí - khỏe mạnh bỗng thành ốm đau ... thậm chí, nghèo bỗng dưng đột biến thành giàu ... cũng khổ)

Mệnh đề hai:

Sắc là vô thường. (Sắc không là thứ hiện hữu vĩnh hằng. Nhìn vào thứ hiện hữu - đó là nhìn vào thứ giả tạm - không phải bản chất của nó. Tức, Sắc chẳng phải là "Ta").

Kết luận:

Khổ là Sắc (hoặc Sắc là khổ).

(Vi: Sắc kia chẳng phải là ta nên: Khổ chẳng phải ta. Cái gì chẳng phải ta thì cũng chẳng phải sở hữu của ta).

Trong kinh này, Phật giúp mọi người (chúng sanh) nhận ra chân lý:

Nếu như con người nhận thức được bản chất của Sắc, không phải là thường hằng, không phải là bất biến - nó chỉ là thứ bèo bọt - có đáy rồi mất đáy - khi đó, Sắc không bị cột dính, không bị biến thành cái sở hữu của "ta vĩnh cửu" - thì cũng có nghĩa cũng chẳng còn khổ.

Trong các kinh Phật đã thể hiện như sau: "*Sắc chẳng phải là ta; chẳng phải là sở hữu của ta; chẳng phải là bản ngã của ta*".

Ngoài thân xác ra, tất cả vật chất khác (nhà cửa, tiền bạc, vòng vàng, các tác phẩm nghệ thuật ...) và, Thọ, Tưởng, Hành, Thức cũng lại là như thế.

Xin nhắc lại, như có lần đã trình bày: Khái niệm "Sắc" của nhà Phật chỉ thân xác con người - với nghĩa hẹp; với nghĩa rộng, "Sắc" chỉ tất cả mọi vật chất. Điều đặc biệt lưu ý: "Vật chất" - trong Triết học Phật, bao hàm cả những thứ mà con người nhận biết được qua các giác quan và cả những thứ con người KHÔNG THỂ nhận biết được qua các giác quan - ví như "Tâm linh" người ("Tánh không") .

Cũng cần nói rõ thêm về quan niệm "Khổ" của nhà Phật: Với Triết học Phật, cho dù đó là Tổng thống; Thủ tướng; các nhà tỷ phú ... cũng vẫn là "Khổ" - bởi, tất cả đều vẫn còn bị "thoái đọa" - có nghĩa, các vị ấy, có thể, cánh cửa chôn Địa

ngục đang mở cửa chờ sẵn; hoặc, có thể, giới Súc sanh chuẩn bị đón "tân binh" ... cho nên, một người đang "rách mỏng tươi", bỗng nhiên trúng số độc đắc, sự VÔ THƯỜNG ấy cũng vẫn trong vòng khổ.

Đây là Triết học. Một trong những tính chất đặc thù của Triết học đó là đi đến tận cùng - để chạm vào chân lý đích thực.

Chân lý đích thực đó là: *Khổ là Sắc - Sắc là khổ*. Một khi còn đeo đuổi (với đầy khát vọng) về Sắc: giàu có; quyền lực; nổi tiếng v.v... thì, con người còn đắm chìm trong bể khổ.

Một khi nhận ra được chân lý này - không để cho "tâm lưới", "sợi dây" - vốn luôn chực chờ cột chặt "Ta" vào cái Sắc ấy - thì, *"đó cũng là sự giải thoát khỏi sanh, già, bệnh, chết, ưu, bi, khổ, não."*

Phan Tùng Châu
19.06.2025

Hình minh họa: "Aristotle dạy kèm Alexander"
(Đại đế) (1895) của họa sĩ Jean Leon Gerome Ferris (Mỹ)

